

תשכ"א באמנות הפלסטית

הארץ / דצמבר 1961

שנת תשכ"א היתה שנת שיא בפעילות האמנותית בשדה האמנות הפלסטית בישראל. בשום שנה קודמת לא היו בארץ מספר רב כל כך של תצוגות שונות, ומהן חשובות ביותר, בכל תחומי האמנות הפלסטית בארץ. פעילות זו מעידה על "תודעת אמנות" הולכת וגוברת בקרב האזרח והפיקחה של ישראל לאט לאט למרכז אמנותי שאליו פונים גם מחו"ל.

פעילות אמנותית זו נסתעפה לכמה כיוונים, המשלימים זה את זה, והחשובים בהם הם: (א) תערוכות ציירים ישראלים בגלריות מקומיות; (ב) תערוכות אמנים ידועי שם מחו"ל שנערכו בעיקר במוזיאונים בערים הראשיות; (ג) פתיחת גלריות חדשות הנושאות אופי דינאמי וכן התגבשות גלריות קיימות; (ד) אחרון אחרון ומאוד לא חביב, ייצור גובר של "אמנות לתיירים" ברמה נמוכה ביותר.

עמנו כמעט לא יצר במשך שנות היותו מפוזר בעולם אמנות פלסטית בעלת חשיבות, להוציא כמות מצומצמת של אמנות פולקלוריסטית הקשורה בדת, והנה, לפתע, נעשינו עם מושכי מכחול מאין כמוהו. תופעה זו, של עלייה עצומה במספר העוסקים בציור ובפיסול, אמנם ניכרת בכל העולם המערבי, אך דומה שבארץ הגיעה לשיאים שאין דומה להם בשום מקום אחר. זהו ללא ספק אחד הגורמים, שעל רקעו אפשר להבין את מספרן העצום של תערוכות היחיד והופעתם ההמונית של ציירים חדשים. מספרן הרב של התערוכות אינו מעיד בהכרח על רמה טובה ורמת רבות מהתערוכות היא למעשה נמוכה מדי, אך בשנת תשכ"א, אולי יותר מכל שנה אחרת, נתברכנו גם במספר לא מועט של תערוכות חשובות וניכרת עליה כללית ברמה האמנותית. הופיעו גם כמה שמות חדשים על מפת האמנות הפלסטית בישראל ויש תערוכות צעירים שטומנות הרבה הבטחות לעתיד, בעיקר תערוכות כגון של נינה מאיז, רפי לביא, עקיבא מודלינגר, מריוס ויעקב, אם להזכיר מעטים בלבד.

ציירים אחרים, שהיו מוכרים כבר קודם לכן, הופיעו בתשכ"א בתצוגות חדשות, מגובשות ובעלות רמה אמנותית גבוהה. בהם בלטו מיכאל ארגוב, יחיאל קרייזה, נפתלי בזם, יוסל ברגנר, דב פייגיץ, יעקב וכסלר, אהרון כהנא, לאה ניקל ויגאל תומרקין.

תשכ"א הביאה עמה תסיסה ועלייה חשובה ברמת התערוכות המובאות מחו"ל ובמספרן. תערוכות אלו הוצגו בעיקר במוזיאונים בערים ראשיות ובראש ובראשונה יש להזכיר את "תערוכת הציור הצרפתי" שהפגינה רמה אשר כמוה לא נראתה בארץ לפני כן.

ברמה גבוהה מאוד היו גם תערוכות הגראפיקה המודרנית במוזיאון בחיפה, תערוכת הגראפיקה של פיקאסו, תערוכתו של יוליוס ביסיאה ב"בצלאל" בירושלים, ואחרות. יוזמה מיוחדת בכיוון הצגת תערוכות של אמנים ישראלים הפועלים בחו"ל והזמנת תערוכות של אמנים זרים, נקט מוזיאון "בצלאל" בירושלים שהביא לקהל תצוגות מגוונות ובעלות חשיבות. לאחר הפסקה ארוכה של ירידה מאז תערוכות "אופקים חדשים", התקיימו גם כמה תערוכות כלליות בעלות רמה נאותה. תערוכות כלליות מרובות מאוד היו גם לפני כן, אבל

מאז "אופקים חדשים" לא הגיעה שום תערוכה לרמתה של תערוכות "אמנות חדישה בישראל 1961" או התערוכות שהתקיימו ביוזמת הגלריות "רנה" בירושלים ו-"ישראל" בתל-אביב. תערוכות אלה מעידות שההתקדמות וגיבוש הרמה האמנותית בארץ מאפשרים, ואף מצריכים, ייסוד תערוכה שנתית קבועה שתהיה, בדומה ל"סלון" הפריסאי הידוע, הפגנת מיטב אמנות ישראל.

טבעי הדבר שבתחילה תהיה תערוכת-סלון כזאת מצומצמת מבחינת מספר המשתתפים ובמשך הזמן יצורפו משתתפים נוספים תוך כדי הקפדה רבה על הרמה האמנותית. יש לקוות שבשנת תשכ"ב ייעשה נסיון ראשון לייסוד "סלון" כזה.

עם פתיחתן של גלריות מסחריות, נתמלא חלל שהיה קיים בחיי האמנות הפלסטית בארץ. עד כה, היו קיימות, מלבד המוזאוניום, כמה גלריות לתערוכות, אך אלה היו בעיקר אולמות להשכרה, כמעט לכל דורש, וללא כל פיקוח על רמת התצוגות הנערכות בהן. עם פתיחת הגלריות "ישראל" ו"יהודית" בתל אביב וגיבושה המשכנע של גלריה "רנה" בירושלים, התבלט גורם חדש ודינאמי בחיי האמנות בארץ. אלו הן גלריות המביאות לפני הקהל ואספן האמנות את מיטב הציור הישראלי תוך כדי הקפדה על רמה נאותה. לרוב גלריות אלה יש גם "קו פעולה" משלהן ותפקידן הוא לשמש מתווך דינאמי בין האמן, האספן והקהל, ויחד עם זאת לטפח אמנות טובה. דא עקא, שעם הגלריות בעלות הרמה, נפתחו כמה מקומות תצוגה שעניינן היחידי הוא למכור מזכרות לתיירים, שנעשו גורם קנייה עיקרי בשנים האחרונות. מקומות אלה מעדיפים, כמובן, אמנות שהיא בחינת "מכירה" לתייר וזהו הקריטריון היחיד לאותן חנויות אמנות וכך מתהווה טיפוח של אמנות הקיטש והלבנטיניות. הניסיון מוכיח שתיירים הרוכשים בארץ ציור טוב, שולחים, בחורם למקום מגוריהם, אספנים נוספים ומזהוים בזה מעין שגרירים לאמנות הישראלית. אך לא כך היא במקרה של רכישת אמנות גרועה. כאן כורתים העוסקים ב"אמנות לתיירים" את הענף שעליו הם יושבים ואף גורמים נזק לשמה הטוב של ישראל.

יואב בראל, בין פיכחון לתמימות: על האמנות הפלסטית בשנות ה-60 בתל אביב, מוזיאון תל אביב לאמנות, 2004